

19

metamorfoze

N I E U W S

IN DIT NUMMER

Tenminste houdbaar tot...?

Digitale duurzaamheid bij de Koninklijke Bibliotheek

Metamorfozen

De Hollandse metamorfose (voorheen het poldermodel)

Over schoonheid en wansmaak

Interview met Marise Knegtmans

Metamorfozes in de Openbare Bibliotheek Amsterdam

Drie belangrijke collecties op microfilm gezet

Bronnen voor het Friese verleden

De collectie Eekhoff in Tresoar

2,5 miljoen titels in een internationale database

Verslag van de EROMM Steering Group Meeting

Over conserveren gesproken

Insectenschade in bibliotheken, archieven en musea

Snippers

Redactie: Chantal Keijsper

Met bijdragen van: Henk Porck, Jacob van Sluis,

Hans van Velzen en Hilde van Wijngaarden

Vormgeving: Marise Knegtmans, Amsterdam

Fotografie: Afdeling Optische Technieken van de Koninklijke Bibliotheek, tenzij anders aangegeven.

Onder de titel *Metamorfoze* geeft het Bureau *Metamorfoze*, ondergebracht bij de Koninklijke Bibliotheek, uitvoering aan het Nationaal Programma voor Conservering van Bibliotheekmateriaal, een initiatief van het Ministerie van OCenW.

Het tweede nummer van *Metamorfoze Nieuws* 2003 staat in het teken van de zomer en reizen. We gaan fietsen door de polder, bezoeken het onlangs gefuseerde Fries Historisch en Letterkundig Centrum Tresoar in Leeuwarden en bekijken drie historische collecties in de Openbare Bibliotheek aan de Prinsengracht in Amsterdam. Enkele grachten verderop feliciteren we vormgeefster Marise Knegtmans met haar 'Red dot design award', waarna we terugkeren naar Den Haag voor het laatste nieuws over insectenbestrijding en... de uitvinding van de Universal Virtual Computer.

Tenminste houdbaar tot...?

Digitale duurzaamheid bij de Koninklijke Bibliotheek

Terwijl overheden en bedrijven zich langzaam bewust worden van de kwetsbaarheid van digitale informatie, is dit besef alom aanwezig bij bibliotheken. Wat betreft conservering biedt digitalisering alléén nog geen garantie voor een zo lang mogelijk behoud, reden om ook te kiezen voor microverfilming. Er wordt tegelijk hard gewerkt aan digitale duurzaamheid, zodat in de nabije toekomst het langdurig bewaren en opvragen van digitale bestanden wel gegarandeerd kan worden. Digitale duurzaamheid, beter verwoord met de Engelse term *digital preservation*, valt uiteen in twee onderdelen: het zorgvuldig opslaan van digitaal materiaal (*safe storage*) en het zoeken naar methoden en technieken om digitale objecten in de toekomst te kunnen lezen (*permanent access*). Wat betreft de digitale archivering is al veel vooruitgang geboekt. Onderzoek en internationale samen-

werking hebben geleid tot een wereldwijd geaccepteerde standaard voor de opslag van digitale objecten: het OAIS-reference model. Het eerste digitale depotsysteem dat volledig op deze standaard is gebaseerd (het e-Depot), is ontworpen door IBM voor (en in samenwerking met) de KB en is begin 2003 in productie genomen.

Migratie en emulatie

Bij de aanpak van *permanent access* kunnen twee methodes onderscheiden worden: migratie en emulatie. Migratie houdt in dat digitale bestanden omgezet worden naar een nieuw formaat. Dit gebeurt als het formaat waarin het bestand is aangemaakt niet meer werkt. Het converteren van de meeste documenten naar een ander of nieuw formaat vraagt weinig nieuwe ontwikkeling, maar het risico bestaat dat er gegevens en zelfs

functionaliteit verloren gaan. Het alternatief is emulatie, hetgeen veel meer onderzoek en ontwikkeling vraagt in het heden, maar wel de mogelijkheid zal bieden het origineel, precies zoals het geschreven en opgeslagen is, in de toekomst op te roepen. Emulatie houdt in dat een configuratie van een ouder systeem geïmiteerd wordt in een nieuwer systeem waardoor oude formaten opgeroepen kunnen worden in hun originele vorm. Een emulator moet gemaakt worden als het oude systeem nog werkt en moet voor ieder nieuw systeem apart geschreven worden. Dit maakt emulatie een zeer arbeidsintensieve, maar tegelijkertijd technologisch uitdagende strategie.

Universal Virtual Computer

Gebaseerd op het emulatie-principe heeft het research team van IBM het concept van de Universal Virtual Computer bedacht. Een uvc is een programma dat zo eenvoudig mogelijke eigenschappen heeft en ingesteld is op het draaien op ieder mogelijk nieuw computer-

platform, volgens een opgeslagen beschrijving. Ieder programma dat nu wordt opgeslagen, krijgt ook een 'vertaler' mee die het programma of document vertaalt naar een door de uvc leesbare taal. Stel dat men over vijftig jaar iets wil opvragen dat in 2003 is opgeslagen, dan maakt men een uvc volgens de bewaarde beschrijving en kan vervolgens de voor de uvc gemaakte vertaling opvragen. Deze heeft dan dezelfde functionaliteit en hetzelfde uiterlijk als het opgeslagen origineel.

Images

In grote lijnen klinkt de uvc-aanpak vrij eenvoudig, in de praktijk zijn er nog veel haken en ogen. Voor simpele programma's kan een uvc-vertaler gebouwd worden, maar voor applicaties zoals Adobe Acrobat Reader of Word zijn werkende vertalers nog lang niet in zicht. Daarom begint de KB, samen met IBM, met de ontwikkeling van een uvc voor images. Dit houdt in dat van opgeslagen digitale objecten een kopie gemaakt wordt

Universal Virtual Computer-emulator.
Copyright IBM Corporation 2003.

in een *image*-formaat (jpeg, png of tiff), waarvoor een operationele uvc-procedure ontwikkeld wordt. Wanneer de opgeslagen documenten niet meer gelezen kunnen worden, kan deze procedure in werking gesteld worden zodat in ieder geval een afbeelding van het opgeslagen object nog bekeken kan worden. Deze procedure, die begin 2004 aan het e-Depot zal worden verbonden, is de eerste stap richting operationele *permanent access* oplossingen.

Hilde van Wijngaarden

Metamorfozen

De Hollandse metamorfose (voorheen het poldermodel)

'Iedere Nederlander die over het heden, verleden en de toekomst van zijn land wil meepraten, zou verplicht moeten worden een maal per jaar een studiereis binnen de grenzen te maken. Traject naar keuze. Niet onder deskundige begeleiding, niet volgens een voorgedrukt programma, maar zelfstandig, desnoods op rijkskosten, en met uitsluitend de opdracht om te kijken. Het hoeft niet door het hele land. Maximaal tweehonderd kilometer, maar wel telkens in een andere windrichting, en het liefst met wisselend vervoer, openbaar of particulier' aldus H.J.A. Hofland in de introductie van *De Hollandse metamorfose*. Het fotografenechtpaar Hans Samsom en Laura Samsom Rous, en schrijver/journalist H.J.A. Hofland maakten tussen 1999 en 2002, onafhankelijk van elkaar, een aantal

van deze reizen, en doen van Colijnsplaat tot Maastricht verslag van het Nederlandse landschap en zijn jongste generatie bewoners. Panorama's van Vinex-locaties in aanbouw, windmolens, een Zaandamse moskee, nieuwe treinstations, strakke dijken en geluidswallen langs de snelweg worden afgewisseld met 36 close-ups van ernstige en zelfbewuste jongens en meisjes. Ze zijn Nederlanders is de boodschap, al komen hun ouders van over de halve wereld. En ze verbeelden de Hollandse metamorfose al net zoals Almere

dat sinds 1976 doet. In Nederland is vrijwel niets onveranderd gebleven, en we vinden dat met zijn allen heel gewoon. Het eerste exemplaar van dit boek werd op 2 november 2002 aangeboden aan Wim Kok bij zijn afscheid van de actieve Nederlandse politiek en naar aanleiding van acht jaar Paars.

Lammert Zwaagstra

De Hollandse metamorfose (voorheen het poldermodel). Tekst H.J.A. Hofland; panorama's Hans Samsom; portretten Laura Samsom Rous. Amsterdam, 2002.

Over schoonheid en wansmaak

Interview met Marise Knegtmans

Een internationale jury van design-experts heeft onlangs in het Duitse Essen grafisch vormgeefster Marise Knegtmans geselecteerd voor de prestigieuze 'Red dot award: communication design 2003'. Marise Knegtmans ontvangt deze jaarlijkse prijs voor de vormgeving van *En ik heb ze bewaard voor jou...100 literaire collecties voor de toekomst behouden*. Marise Knegtmans is sinds het begin van het Metamorfoze-programma in 1997 verantwoordelijk voor de Metamorfoze-huisstijl. In 2002 ontwierp zij een nieuwe huisstijl die ook terugkomt in de Metamorfoze website (www.metamorfoze.nl), de nieuwsbrief en het nu bekroonde boek. Chantal Keijsper sprak met haar in haar atelier aan de Brouwersgracht in Amsterdam.

Wanneer is je interesse in grafische vormgeving ontstaan?

Ik ben begonnen op de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag. Aanvankelijk koos ik voor textiele vormen, maar al na twee maanden stapte ik over op grafische vormgeving. Het werken met letters en met grafische technieken trok me erg aan. Mijn tweede keus was illustrator worden, wat ik een behoorlijk aantal jaren heb gecombineerd met grafische vormgeving. Naast grafische vormgeving maak ik vrij werk. Het is een romantisch idee om daar je beroep van te maken, maar ik zou de opdrachtgevers en deadlines niet kunnen missen. Zij geven me de uitdaging die ik nodig heb om geïnspireerd te raken.

Sinds wanneer ben je werkzaam als grafisch ontwerpster en wie zijn je opdrachtgevers?

Na mijn afstuderen in 1979 heb ik twee jaar in de tentoonstellingsbouw gewerkt, waarna ik negen jaar werkzaam ben geweest bij het ontwerp bureau Eden. Met een aantal van mijn collega's heb ik vervolgens het ontwerp bureau Ontwerforum opgericht. Na vijf jaar had ik het gevoel meer werk van anderen te presenteren en te vergaderen en ik merkte dat ik daar minder plezier in had. Ik miste het zelf bezig zijn met het vak en besloot daarom

een jaar of acht geleden alleen verder te gaan. Ik werk voor overheidsinstellingen, bijvoorbeeld Justitie, de Universiteit van Leiden (Digitale Bibliotheek der Nederlandse Letteren), de Hogeschool van Amsterdam en uwv. Daarnaast werk ik voor een drietal musea, uitgeverijen – zoals Samson, Boom en sdu Uitgevers –, cultureel erfgoed, Centraal Boekhuis, enzovoorts.

Welke vormgevers bewonder je en wat trekt je aan in hun werk?

Ik heb een aantal collega's die ik zeer bewonder. Twee uitersten zijn Reynoud Homan met zijn zeer ingetogen vormgeving en subtiële typografie en Irma Boom die met haar extreme vernieuwende ontwerpen daar lijnrecht tegenover staat.

Hoe kun je jouw stijl omschrijven?

Vormgevers zijn trendgevoelig, al ben ik me daar niet altijd bewust van. Daarnaast laten ze zich leiden door de wensen van de doelgroep. Binnen die marges heb ik voorkeur voor een ingetogen en leesbare typografie, waarbij de inhoud voorop staat. Schreeuwerige typografie is aan mij niet besteed.

Hoe werkt je oog voor vormgeving door in het alledaagse leven?

Als vormgever leer je kijken. Ik zie altijd of er aandacht besteed is aan kleding, interieur, en alledaagse gebruiksvoorwerpen. Ik erger me bijvoorbeeld aan mensen die smakeloos gekleed zijn, slecht gespatieerde belettering op gevels. Ordinaire reclamespots, onleesbare menukaarten, onbegrijpelijk formulieren, enzovoorts.

Waar let je op wanneer je een boek koopt?

Een boek moet er smakelijk uitzien. Als een boek een leuk omslag heeft, pak ik het niet eens op. Ook het binnenwerk is belangrijk: wanneer de letter te klein of te vet is en de regels staan te dicht op elkaar, dan koop ik het boek niet. Mijn favoriete boekwinkels zijn Art Book, Nijhoff, Premesla, natuurlijk vanwege de vakliteratuur, maar bij Scheltema kan ik me ook uren amuseren.

Marise Knegtmans

Voor Metamorfoze heb je onlangs een nieuwe website ontworpen. Wat vind je in het algemeen van de vormgeving van internetsites?

De eerste generatie websites was over het algemeen erg lelijk. Niemand wist nog precies waar het nieuwe medium voor gebruikt ging worden en als je een neefje had die met html overweg kon, dan werd daar dankbaar gebruik van gemaakt. De laatste tijd groeit bij bedrijven en organisaties het besef dat internet gebaat is bij een goede vormgeving en worden steeds meer websites door professionele vormgevers ontworpen. Ik kan tegenwoordig regelmatig aangenaam verrast zijn op het net.

Is er nog iets dat jij heel graag zou willen vormgeven?

Een van mijn vurigste wensen – en dat geldt voor veel van mijn collega-ontwerpers – is een postzegel te mogen ontwerpen. De uitdaging daarbij is het minuscule formaat waarin de hele typografie is vervat. En het moet toch een kick geven als je werk zomaar bij iedereen op de deurmat valt.

Pagina uit: *En ik heb ze bewaard voor jou - 100 literaire collecties voor de toekomst behouden*

Metamorfozes in de Openbare Bibliotheek Amsterdam

Drie belangrijke collecties op microfilm gezet

De Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA) bestaat inmiddels bijna 85 jaar en is de grootste Openbare Bibliotheek in Nederland met 28 filialen. Samen bezitten deze filialen ruim 1,6 miljoen banden: van sabbelboek tot universitair niveau. Er zijn meer dan 150.000 mensen lid van de bibliotheek en er worden op jaarbasis over de 5 miljoen uitleningen gerealiseerd. Het vlaggenschip van de OBA is de Centrale Bibliotheek. Deze was eerst gevestigd op de Keizersgracht en is ondertussen uitgegroeid tot de Prinsengracht. In die bijna 85 jaar is een aantal bijzondere en unieke collecties opgebouwd. Dat deze collecties verzuren en anderszins vervallen is een zorg. De OBA is inmiddels toe aan haar derde project Metamorfoze.

Eerste project: Kinderboeken

Het eerste project werd uitgevoerd in 2000 en betrof het verfilmen van de omvangrijke collectie bijzondere en unieke kinderboeken (de zogeheten Museumcollectie). Deze collectie van de OBA zou ooit als basis dienen voor het Nationale Kinderboekenmuseum dat in de Waag van Amsterdam zou worden gehuisvest. Tegelijk met het Metamorfoze-project van de OBA werden ook collecties kinderboeken elders in het land geconserveerd.

De projectorganisatie werd eind 1999 opgericht. In februari 2002 werd de eerste zending boeken naar de verfilmer gestuurd; de laatste zending werd in juli 2000 verzonden. Er zijn in totaal 2.791 boeken verfilmd in dit project. Een deel daarvan werd in Duitsland in kleur verfilmd. In plaats van een kopie op microfiches werd een aantal cd-rom's vervaardigd. Tijdens het hele project werd gebruikgemaakt van een Metamorfozedatabase die is ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam. Deze in Access gebouwde applicatie maakte het vervaardigen

van targetbladen en het administratief op orde houden van het project stukken eenvoudiger. Aan het eind van het jaar, binnen de gestelde termijn en binnen het gestelde budget, werd dit eerste project afgerond.

Tweede project: Bladmuziek

Sinds lange tijd huisvest en beheert de OBA voor de Stichting Toonkunst de collectie bladmuziek. Deze collectie behoort tot de belangrijkste internationaal waardevolle collecties die voor Metamorfoze zijn geïnventariseerd. In 2001 diende Stichting Toonkunst een projectaanvraag in bij Metamorfoze. De OBA zou als uitvoerder van het project optreden. De verfilmer werd voor enkele specifieke problemen geplaagd omdat bladmuziek vaak afwijkende formaten heeft en ook varieert van boek tot een enkel vel. Van maart tot augustus 2002 werden de zendingen naar de verfilmer gebracht. Inmiddels is gebleken dat het aantal te verfilmen titels en dus het werk is toegenomen, omdat in verzamelbanden meer titels werden aangetroffen dan verwacht. Er werden in totaal circa 5000 banden verfilmd. Eind 2002 kon het project worden afgerond.

Derde project: Jeugdtijdschriften

In juni 2002 werd een projectaanvraag voor de collectie Jeugdtijdschriften van de OBA ingediend bij Metamorfoze. Het betreft een onderdeel van de hierboven genoemde Museumcollectie: 33 jeugdtijdschriften en 12 almanakken. Dit erg kwetsbare materiaal, nu nog in redelijke staat en geschikt voor verfilming, dreigt anders verloren te gaan. Ook de conservering van jeugdtijdschriften loopt in meerdere bibliotheken tegelijkertijd. Hiaten in de collectie van de OBA worden gecompliceerd met exemplaren uit de

[1]

collecties van de Koninklijke Bibliotheek en de Gemeentebibliotheek Rotterdam.

De geschatte doorlooptijd van dit project is een jaar, waarna ongeveer 200.000 pagina's zullen zijn verfilmd.

Opslag en gebruik van de collecties

De bouw van de nieuwe Centrale Bibliotheek van Amsterdam aan het Oosterdokseiland zal een betere opslag van de Metamorfoze-collecties met zich meebrengen. De huidige Centrale Bibliotheek is volledig uit haar jasje gegroeid en beschikt over onvoldoende ruimte om het bibliotheekwerk op juiste wijze gestalte te geven. In de nieuwe Centrale Bibliotheek die in 2007 in gebruik wordt genomen, zullen de opslagruimtes optimaal toegerust zijn met onder andere klimaatregeling. Ook aan de gebruiker is gedacht. De OBA neemt binnenkort een speciale digitale microfichelezer in gebruik die van microfiches digitale bestanden maakt. Deze bestanden kunnen vervolgens worden geprint en, indien gewenst, door de gebruiker worden bewerkt. Het bestuderen van Metamorfoze-materiaal wordt door dit apparaat veel prettiger en eenvoudiger voor de eindgebruiker.

Hans van Velzen

[1] De collectie Bladmuziek van de Openbare Bibliotheek Amsterdam.
Foto: OB Amsterdam

[2] De collectie Kinderboeken van de Openbare Bibliotheek Amsterdam die voor Metamorfoze werd geselecteerd.
Foto: OB Amsterdam

Bronnen voor het Friese verleden

De collectie Eekhoff in Tresoar

Wopke Eekhoff was de juiste man op de juiste plaats. Al vergarend heeft hij bronnen voor het Friese verleden veilig kunnen stellen in een periode – de negentiende eeuw – dat velen er blijkbaar achteloos mee omsprongen.

Een begaafd autodidact

Wopke Eekhoff, geboren te Leeuwarden op 2 maart 1809 als zoon van een edelsmid, was een autodidact. Al snel viel hij op door zijn historische kennis en begaafdheid, in 1838 erkend met zijn aanstelling als stadsarchivaris te Leeuwarden – de eerste benoeming in een dergelijke functie in Nederland. Eekhoff heeft aan deze functie op voortreffelijke wijze inhoud gegeven door het bijeenbrengen van veel materiaal, zowel handschriften als drukwerk, maar ook kunstwerken. Zo heeft hij de basis gelegd voor de collectie van het stadsarchief en de stedelijke bibliotheek van Leeuwarden, tegenwoordig Historisch Centrum Leeuwarden geheten. Ook verzamelde hij voor de Provinciale Bibliotheek van Friesland en voor het Friesch Genootschap, waarvan hij lange tijd bestuurslid was. In 1839 opende Eekhoff tevens een boekhandel en uiteindelijk een florerende uitgeverij. Hij deed zelf geen diepgravend onderzoek, maar wel verzamelde en notuleerde hij systematisch feitelijke gegevens op de meest uiteenlopende terreinen. Als auteur is hij vooral bekend geworden met enkele algemene werken, met als belangrijkste publicatie *Geschiedkundige beschrijving van Leeuwarden* (1846) en de prachtig uitgegeven *Nieuwe atlas van Friesland* (1849-1859). Eekhoff ontwikkelde zich tot een voor Friesland belangrijk regionaal historicus, die door zijn arbeid een enorme stimulans heeft gegeven aan het historische besef en aan het gevoel voor een eigen identiteit in Friesland. Hij overleed op 12 februari 1880 te Leeuwarden.

Een spin in het web

Voor verzamelen zijn contacten vereist. Eekhoff vervulde in het cultureel milieu een rol als die van een spin in het web. Zijn netwerk aan contacten wordt weerspiegeld in de grote collectie brieven, bewaard in de voorma-

lige Provinsjale Bibliotheek fan Fryslân. Deze bibliotheek is per 1 september 2002 gefuseerd met twee andere instellingen te Leeuwarden, te weten het Ryksargyf en het Frysk Letterkundich Museum en Dokumintaasjesintrum (FLMD), onder de naam: Tresoar, Frysk Histoarisk en Letterkundich Sintrum.

De collectie

De in het kader van *Metamorfoze* verfilmde collectie-Eekhoff omvat ruim 2400 brieven. Ongeveer 560 personen, instellingen, comités en gemeentebesturen, binnen en buiten Friesland, zijn in de collectie vertegenwoordigd. Deels zijn deze brieven ontvangen in antwoord op verzoeken van Eekhoff, maar zelf diende Eekhoff ook vaak als vraagbaak voor anderen. Het aandeel aan brieven van familieleden of aan persoonlijk getinte brieven is gering. De onderdelen van de collectie zijn:

- correspondentie van W. Eekhoff, meest aan hem gericht, 1828-1880: 1949 stuks;
- ongedateerde brieven aan W. Eekhoff: 105 stuks;
- brieven aan zoon J.T. Eekhoff: 170 stuks;
- brieven van W. Eekhoff aan J.H. Halbertsma: 97 stuks;
- W. Eekhoff, 'Opstellen over Jac. van Deventer &c.': 114 brieven en ca. 150 vel aantekeningen.

Bekende correspondenten zijn G. Groen van Prinsterer, E.J. Potgieter, J. van Lennep, J.H. Halbertsma en H.J. Koenen; voorts rijks-

archivaris L.Ph.C. van den Bergh, minister A.G.A. van Rappard en (met 108 brieven recordhouder) medeverzamelaar J.T. Bodel Nijenhuis. Daarnaast zijn er talrijke correspondenten uit de toenmalige Fries-culturele elite. Bijzonder is dat Eekhoff via zijn contact met Frederik Muller op het spoor kwam van originele zestiende-eeuwse minuutkaarten van Jacobus van Deventer, die Eekhoff moeizaam en lang niet altijd succesvol probeerde onder te brengen in archieven en bibliotheken elders. Voor ons, enkele generaties later, is het onbegrijpelijk dat men toen zo weinig belangstelling had voor deze unica, maar het getuigt wel van het unieke inzicht van Eekhoff.

Jacob van Sluis

[1] Brief uit de collectie Eekhoff.
Foto: Erik & Petra Hesmerg, Sneek.

[2] Portret van Wopke Eekhoff.
Collectie en foto: Tresoar.

2,5 miljoen titels in internationale database

Verslag van de EROMM Steering Group Meeting

[1]

Op 12-13 mei vond de jaarlijkse bijeenkomst plaats van de EROMM Steering Group in Stockholm. EROMM is opgezet als een internationale database om bibliotheken te ondersteunen bij de coördinatie van hun conserveringsactiviteiten (microverfilming en digitalisering), gericht op het behoud van door papierverval bedreigd gedrukt materiaal. 11 Europese landen nemen deel aan EROMM. Daarnaast worden records uitgewisseld met de Research Libraries Group (RLG) in de Verenigde Staten. Doel is verdubbeling van de conserveringsinspanning op internationaal niveau te voorkomen, en tevens zorg te dragen voor snelle documentleverantie tussen de deelnemende partners. De Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen beheert de database, die momenteel 2,5 miljoen records bevat.

Groei

Acht vertegenwoordigers uit de deelnemende landen woonden de vergadering bij. Belangrijk onderdeel van de vergadering is de toelichting op het jaarverslag door de beheerder. In 2002 was er sprake van een forse toename van het aantal records.

[2]

Frankrijk en Engeland leiden met respectievelijk 36 en 35%, gevolgd door Duitsland (12%) en Nederland (11%). De overige deelnemers volgen op grote afstand. Hoewel de Amerikaanse records nog altijd rond de 80% van het totale EROMM-bestand vormen, is de Europese inbreng groeiende. In 2002 overtrof de levering van EROMM records aan RLG voor het eerst die van RLG aan EROMM. Er is een aantal technische verbeteringen doorgevoerd die het voor de deelnemende bibliotheken gemakkelijker maken records in afwijkende formaten aan te leveren. Er worden nog weinig digitale masters bij EROMM aangeleverd.

Metamorfoze CD-Rom

Nederland heeft in 2002 voor het eerst gebruikgemaakt van een door EROMM ontwikkelde nieuwe mogelijkheid om de bijdrage van één land te selecteren. Op deze wijze werd in 2002 de Metamorfoze CD-Rom vervaardigd, waarop ruim 60.000 boektitels staan die in het kader van Metamorfoze op microfilm zijn gezet. Dit zijn de ruim 45.000 beschrijvingen die in het traject Behoud Nederlandse Boekproductie zijn verfilmd, aangevuld met circa 15.000 beschrijvingen van de boeken die in andere Metamorfoze-projecten zijn verfilmd. Voor deze cd-rom werden in één keer alle achterstallige sets van titels aangeleverd, hetgeen voor een deel de hoge score van Nederland in 2002 verklaart.

Portals

Ten aanzien van toekomstige ontwikkelingen werd de vraag opgeworpen of EROMM niet moet gaan fungeren als portal naar bestaan-

de online catalogi van bibliotheken in plaats van zelf een database op te bouwen en te beheren. Steeds meer bibliotheken hebben hun catalogi namelijk inmiddels online op internet gezet. Een bezwaar op dit moment is echter dat in bibliotheekcatalogi niet selectief op surrogaten ten behoeve van conservering kan worden gezocht. Daarnaast is in de meeste catalogi ook geen informatie opgenomen over de kwaliteit van de surrogaten zelf (type film of digitaal image). Een oplossing voor dit moment is wellicht ervoor te zorgen dat EROMM zichtbaar wordt in bestaande portals, zoals SFX (Zweden) en KVK (Duitsland).

Afstemming

Op dit moment zijn er twee knelpunten binnen EROMM. In de eerste plaats is er weinig geregeld over de levering van microvormen of digitale masters en in de tweede plaats ontbreekt het aan standaardisering van voorwaarden en prijzen. Op de bijeenkomst werd afgesproken dat de partners in hun eigen land gaan proberen tot een onderlinge afstemming tussen bibliotheken te komen. Ook zullen de partners in hun eigen land de aanwezige standaarden nog eens kritisch tegen het licht houden en eventueel aanpassen. EROMM blijft van groot belang voor internationale registratie, standaardisering en uitwisseling van analoge en digitale surrogaten. Het aantal deelnemers is nog steeds groeiende.

Dennis Schouten

EROMM is raadpleegbaar via:
www.gbv.de/eromm

[1] Metamorfoze cd-rom met 60.000 titels
[2] De EROMM-Steering Committee

Over conserveren gesproken

Insectenschade in bibliotheken, archieven en musea

Houtboorders, tapijtkevers, motten, zilvervisjes en kakkerlakken leven van organisch afval. Jammer genoeg is voor deze 'schoonmakers van de natuur' ook een collectie in een bibliotheek, archief of museum een niet te versmaden maaltijd. Daarom proberen we al jarenlang deze insecten in ons culturele erfgoed te bestrijden, een strijd die vroeger veelal werd uitgevochten met allerlei pesticiden. Door de jaren heen zijn deze giftige bestrijdingsmiddelen vervangen door krachtigere of betere stoffen, omdat de insecten resistentie ontwikkelden, omdat ze gezondheidsrisico's veroorzaakten, of omdat ze schade veroorzaakten aan het collectiemateriaal.

'Integrated Pest Management'

De laatste decennia is er veel energie gestoken in de ontwikkeling van effectieve, maar schone en veilige, alternatieve bestrijdingsmiddelen en methoden. De nadruk komt steeds meer te liggen op het voorkomen van insectenschade en op de integratie van verschillende preventieve methoden. Dit heeft geleid tot de introductie van de zogenaamde 'geïntegreerde bestrijding van insecten'. Geïntegreerde bestrijding (*Integrated Pest Management*) is een strategie waarbij men streeft naar een minimalisering van het gebruik van schadelijke bestrijdingsmiddelen en methoden door middel van geschikte preventieve maatregelen en door verantwoorde omgang met het collectiemateriaal. Indien er ondanks alle preventie toch schadelijke insecten worden aangetroffen, worden zoveel mogelijk niet-toxische bestrijdingsmiddelen aangewend. Alleen in laatste instantie wordt een radicale, toxische behandeling overwogen.

Het loopt in de papieren

Het Instituut Collectie Nederland (icn), het Nationaal Archief (na) en de Koninklijke Bibliotheek (kb) worden regelmatig benaderd over insectenproblemen en hebben de afgelopen vijftien jaar de nodige ervaring opgebouwd met de 'geïntegreerde bestrijdingsmethode'. Die kennis en ervaring is

onlangs samengebracht in het boekje *Het loopt in de papieren*. Hierin worden de vijf op elkaar volgende stappen van de geïntegreerde aanpak op een rijtje gezet: voorkomen, blokkeren, detecteren, beperken en bestrijden. Voor elke stap worden de te nemen acties genoemd en toegelicht. In de bijlagen wordt voor bepaalde onderwerpen aanvullende informatie en uitgebreidere uitleg verstrekt en staan tevens nuttige adressen en literatuur vermeld. Voor het boekje is dezelfde aanpak gevolgd als in de icn-uitgave *Pluis in huis* (1999) over de geïntegreerde bestrijding van schimmels. Ook dat is een aspect van integratie: de preventieve maatregelen tegen schimmels en insecten overlappen elkaar sterk.

Het loopt in de papieren (icn, Amsterdam, 2003) is samengesteld door Agnes W. Brokerhof (icn), Bert van Zanen (na), Ko van de Watering (kb) en Henk J. Porck (kb). Exemplaren zijn kosteloos verkrijgbaar bij het Metamorfoze-secretariaat (beperkte voorraad), of bij het icn (www.icn.nl) of het na (www.nationaalarchief.nl).

Henk Porck

LITERATUUR

A.W. Brokerhof, B. van Zanen en A.J.M. den Teuling, *Pluis in huis. Geïntegreerde bestrijding van schimmels in archieven*. Instituut Collectie Nederland, Amsterdam, 1999.

A.W. Brokerhof, 'Een witte waas, nieuw contact met oude bestrijdingsmiddelen', in: *Cr*, 2002 (2), p. 20-27.
M-L Florian, *Heritage eaters: insects and fungi in heritage collections*. London, 1997.

H. Mourier en O. Winding, *Elseviers gids van nuttige en schadelijke dieren*. Amsterdam, 1975.

D. Pinniger, *Pest management in museums, archives and historic houses*. London, 2001.

J.G. Wellheiser, *Nonchemical treatment processes for disinfestation on insects and fungi in library collections*. München, 1992.
IFLA Publications 60.

SNIPPERS

Symposium Papier Conserverend Nederland

Op 24 oktober 2003 houdt het ICN in samenwerking met de Vereniging Restauratoren van Papier Boeken en Fotografisch Materiaal (VAR), de KB en het Nationaal Archief, een symposium getiteld 'Papier Conserverend Nederland'. Het wordt georganiseerd voor restauratoren, collectiebeheerders en onderzoekers met de bedoeling een overzicht te verschaffen van recente en toonaangevende onderzoeks- en restauratieprojecten in Nederland op het gebied van boeken, papier, foto's en aanverwante materialen. Binnen verscheidene instellingen en bedrijven vindt conserveringsonderzoek plaats dat van belang is voor alle archieven, bibliotheken en musea. Deze instellingen zijn van mening dat up-to-date informatie over lopend conserveringsonderzoek in Nederland een belangrijke stap is naar een betere onderlinge afstemming van nieuw onderzoek. Binnen het symposiumprogramma zal prioritering van toekomstig onderzoek aan de orde komen. U kunt een inschrijfformulier aanvragen bij Cindy Goessens, tel. 020 305 46 59, e-mail: cindy.goessens@icn.nl. De deelnamekosten, inclusief koffie, thee, lunch en borrel, zijn € 50 (studenten € 15). Inlichtingen: Angeniet Boeve, tel. 020 305 46 55, e-mail: angeniet.boeve@icn.nl.

LIBER-conferentie in Rome

Op 17-21 juni vond in Rome de 32e jaarlijkse conferentie plaats van LIBER, de organisatie van Europese wetenschappelijke bibliotheken. De conferentie had als motto: 'Extending the Network: Libraries and their partners'. Het ging met name om de relatie tussen bibliotheken en uitgeverij en de samenwerking tussen bibliotheken, archieven en verwante instellingen bij het opzetten van geïntegreerde zoeksystemen. De 'Preservation Division' verzorgde één dagdeel. Er waren diverse presentaties. Helen Shenton van de British Library presenteerde haar systeem voor het beheer van collecties, *Life cycle collection management*, dat het mogelijk maakt op lange termijn een planning te maken voor kosten en voorzieningen. Erik Oltmans van de KB gaf een overzicht van de stand van zaken met betrekking tot het elektronisch depot en de ontwikkelingen op het gebied van duurzame opslag van digitale media. In de Preservation Division Committee is Maria Luísa Cabral teruggetreden als voorzitter. Ze blijft wel lid van de commissie. Helen Shenton werd in haar plaats verkozen. Dennis Schouten fungeert als secretaris.

Koloniale werelddtentoonstellingen

Het Koninklijk Instituut voor de Tropen heeft zijn collectie 'Koloniale werelddtentoonstellingen' toegevoegd aan Het Geheugen van Nederland. De collectie bevat o.a. wajang poppen, schilderijen, objecten en foto's. Werelddtentoonstellingen aan het einde van de 19e en begin 20ste eeuw waren podia waar de verschillende koloniale grootmachten wedijverden in het tonen van hun macht en rijkdom. De collectie van de tussen 1870 en 1940 in Nederlands-Indië verzamelde objecten toont die 'rijkdom' ten volle. De collectie kunt u vinden op: www.geheugenvannederland.nl.

Personeelwisseling

Chantal Keijsper is per 1 augustus benoemd als hoofd van de afdeling Informatie en Collecties van de KB. Een nieuwe uitdaging voor Chantal, die bij Metamorfoze gemist zal worden. Zij heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de bekendheid van het programma door haar talloze activiteiten op het terrein van communicatie en publiciteit. Daarnaast coördineerde zij het traject Behoud Nederlandse Boekproductie. Binnen het team is de inbreng van Chantal op meer beleidsmatig terrein door haar brede blik en haar creatieve inzicht aanzienlijk geweest. Het Metamorfozeteam wenst haar veel succes in haar nieuwe functie. Haar taken zullen vanaf 1 augustus worden waargenomen door Andrea Langendoen.

Voor meer informatie over het programma:

Koninklijke Bibliotheek
Bureau Metamorfoze
Postbus 90407, 2509 LK Den Haag
fax 070 3140427
www.metamorfoze.nl

MEDEWERKERS METAMORFOZE

Hans van Dormolen, kwaliteitsmanager
microverfilmen

telefoon 070-314 0129
e-mail hans.vandormolen@kb.nl

Chantal Keijsper (Behoud Nederlandse Boekproductie/Communicatie en Publiciteit)

telefoon 070 314 0439
e-mail chantal.keijsper@kb.nl

Andrea Langendoen (Literaire Collecties digitaliseren/Conservering Tijdschriften)

telefoon 070 314 0151
e-mail andrea.langendoen@kb.nl

Henriëtte Reerink (Literaire Collecties digitaliseren/Conservering Tijdschriften)

telefoon 070 314 0319
e-mail henriette.reerink@kb.nl

Dennis Schouten, projectmanager
(Cultuurhistorische Collecties/
Internationaal waardevolle Collecties)

telefoon 070 314 0373
e-mail dennis.schouten@kb.nl

Wim Smit, conserveringsconsulent

telefoon 070 314 0562
e-mail wim.smit@kb.nl

Lammert Zwaagstra (Literaire Collecties verfilmen/webredactie)

telefoon 070 3140616
e-mail lammert.zwaagstra@kb.nl

PERSONALIA AUTEURS

Henk Porck is conservation scientist bij de Koninklijke Bibliotheek;

Jacob van Sluis is vakreferent bij Tresoar te Leeuwarden en bij de

Universiteitsbibliotheek Groningen;

Hans van Velzen is directeur van de Openbare Bibliotheek Amsterdam;

Hilde van Wijngaarden is digital preservation officer bij de Koninklijke Bibliotheek.

Metamorfoze Nieuws

ISSN 1387-084X, verschijnt 3x per jaar
Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

Uit: Kuifje.
De Zaak Zonnebloem.
Doornik,
Casterman, 1967.